

Aleksandra Witkowska OSU – życie i działalność naukowa

Związana od roku 1955 z Katolickim Uniwersytetem poprzez swoje studia i pracę, siostra profesor Aleksandra Witkowska urodziła się 10 grudnia 1930 r. w Poznaniu w rodzinie Zofii i Stanisława Witkowskich jako jedna z ich czterech córek. Stanisław Witkowski był właścicielem firmy zaopatrującej wojsko w zboże. Zaraz na początku wojny wraz z rodzicami i siostrami Aleksandra przeszła trudną drogę Polaków wysiedlonych z Poznania do Generalnej Guberni. Pierwszym etapem był paromiesięczny pobyt w obozie Poznań-Główna. Następnie rodzina znalazła się na krótko w majątku hr. Stanisława Reja w Przecławiu. Od jesieni 1940 r. do końca okupacji państwo Witkowscy z córkami mieszkali w Dębicy. Tam przeżyli w okresie kończących się działań wojennych siedmiokrotnie zmieniający się front. W kwietniu 1944 r. wrócili do Poznania. Nic nie zostało z tego, co posiadali przed wojną. Trzeba było wszystko budować od początku, podobnie jak podnoszące się z ruin rodzinne miasto.

Na duchową formację Aleksandry Witkowskiej wpłynęła nie tylko atmosfera katolickiej rodziny, ale także pobyt w gimnazjum i liceum sióstr urszulanek w Poznaniu, do którego zaczęła uczęszczać po wojnie. Szkoła odznaczała się wysokim poziomem nauczania, a poprzez wybitnych pedagogów głęboko oddziaływała na uczennice. Lata pobytu w niej Aleksandry wypadły na trudny okres stalinowski, kiedy to szkoły katolickie nękano rozlicznymi szykanami. Urszulanki nigdy nie poszły na kompromisy ideologiczne. Wychowywały swoje uczennice w duchu prawdziwego patriotyzmu, przekazując im jednocześnie najlepszej jakości wiedzę. Z klasy Aleksandry nie tylko ona, ale także kilka jej koleżanek wybrało po studiach drogę pracy naukowej.

W okresie pobytu w szkole średniej przed Aleksandrą otworzyły się także inne możliwości życia treściami patriotycznymi i religijnymi: harcerstwo, jeszcze wówczas nieskażone ideologią komunistyczną. Wszystkie wakacje spędzała na obozach, zawierając liczące się także w dorosłym życiu przyjaźnie. Były to czasy intensywnego uprawiania sportu i turystyki. Pewnym zaskoczeniem dla rodziny i przyjaciół 19-letniej maturzystki była jej decyzja wstąpienia do nowicjatu sióstr urszulanek w Częstochowie w sierpniu 1950 r.

Z okresem formacji zakonnej związane było także kształcenie intelektualne w zakresie filozofii i teologii w prowadzonym przez urszulanki w Krakowie Wyższym Instytucie Katechetycznym.

W roku 1955 s. Aleksandra Witkowska rozpoczęła swój mający trwać wiele lat związek z Katolickim Uniwersytetem w Lublinie, podjęła bowiem studia historii na Wydziale Humanistycznym. Było to wkrótce po przybyciu do Lubli-

na trojga młodych historyków: dra Jerzego Kłoczowskiego, dra Zygmunta Sułowskiego oraz dr Marzeny Pollak. Udało im się wytworzyć w ramach sekcji żywe środowisko intelektualne, które wciągnęło s. Aleksandrę już w czasie świetnie przebiegających studiów, zakończonych rozprawą magisterską – studium źródłoznawczym nad czternastowiecznym zabytkiem hagiograficznym *Vita sanctae Kingae ducissae Cracoviensis*. Praca powstała na seminarium dr Marzeny Pollak, a podjęty temat wyznaczył późniejsze zainteresowania hagiografią.

Potrzeby stopniowo likwidowanego przez komunistów szkolnictwa urszulańskiego sprawiły, że s. Aleksandra jeszcze w czasie studiów i bezpośrednio po nich dwukrotnie wracała do swojej poznańskiej szkoły jako nauczycielka. Bardzo sobie ceniła ten okres praktyki pedagogicznej. Pierwszy pobyt przypadł po drugim roku studiów w Lublinie. Wówczas, obok pracy w szkole, aby nie stracić roku na rozpoczętych studiach historii, zaczęła uczęszczać na seminaria prof. Brygidy Kürbis i prof. Gerarda Labudy. Pozwoliło jej to wejść w poznańskie środowisko mediewistyczne i pogłębić zainteresowania źródłoznawstwem historycznym. Drugi okres pracy w poznańskiej szkole nastąpił już po ukończeniu studiów.

Na skutek próśb ponawianych ze strony ówczesnego rektora KUL-u ks. prof. Mariana Rechowicza i prof. Marzeny Pollak, przełożeni s. Aleksandry wyrazili w 1962 r. zgodę na jej powrót na uczelnię. Była ona pierwszą polską urszulanką unii rzymskiej, która – zostawszy asystentką w Katedrze Historii Średniowiecznej kierowanej przez prof. Jerzego Kłoczowskiego – rozpoczęła karierę uniwersytecką. Jej kolejnym etapem była pionierska praca doktorska oparta na ciekawym źródle, jakim są średniowieczne *miracula* – niemal wcale niewykorzystywanym we wcześniejszych badaniach. Doktorat na podstawie rozprawy *Miracula małopolskie XIII i XIV w. Studium źródłoznawcze* uzyskała w Uniwersytecie Warszawskim, gdzie prof. Aleksander Gieysztor przyjmował na swoje interdyscyplinarne seminarium doktoranckie mediewistów z KUL-u, ten bowiem nie miał prawa w minionej rzeczywistości nadawania wyższych stopni naukowych. Sytuacja powtórzyła się, gdy s. Aleksandra Witkowska przygotowała rozprawę habilitacyjną *Kulty pątnicze piętnastowiecznego Krakowa. Z badań nad religijnością ludową*. Jej recenzentami byli profesorowie Aleksander Gieysztor, Brygida Kürbis oraz Jerzy Kłoczowski, a kolokwium habilitacyjne odbyło się w 1978 r. w Instytucie Historii PAN w Warszawie. Praca, w której s. Aleksandra przedstawiła i tym razem problematykę niemal nieobecną w polskich badaniach historycznych, otrzymała dwie nagrody: rektora KUL-u w 1984 r., a w 1985 r. redakcji „Echa Krakowa”, która na wieść, że autorka jest osobą noszącą habit zakonny, przeraziła się i książka zamiast planowanej pierwszej nagrody uzyskała drugą – *ex aequo* z inną pracą o Krakowie.

Wszystkie trzy rozprawy naukowe, które wyznaczały stopnie uniwersyteckiej kariery, ukazywały badacza historii w pełni dojrzałego, o znakomicie opanowanym warsztacie, odpowiedzialnego za napisane słowa i obdarzonego także dużym talentem wyszukiwania tematów ciekawych, a pomijanych w dotychczasowych badaniach, może m.in. ze względu na duży stopień trudności w docieraniu do zagadnień związanych z szeroko pojętą religijnością ludową. Zastosowanie nowych metod badawczych pozwoliło s. Aleksandrze dostrzec w średniowiecznych zapisach o cudach źródła tej religijności, zarówno od strony jej treści, jak i form.

Przedmiotem bogatego dorobku naukowego, na który składa się kilka książek i ok. 200 artykułów, są badania nad średniowiecznym i późniejszym pątnictwem, kultem maryjnym i kultami świętych w Polsce w jego wielorakich przejawach, nad treściami tekstów hagiograficznych, a na ich podstawie – nad zmieniającym się w ciągu wieków modelem świętości. Wszystkie prace s. Aleksandry Witkowskiej charakteryzuje zawsze solidny warsztat i rzetelna krytyka wykorzystywanych źródeł oraz dążenie do ukazania w ich świetle prawdy o dziejach. Tej rzetelności badań uczy od lat również na swoich seminariach magisterskim i doktoranckim, na których powstają prace tematyką zbliżone do zainteresowań Siostry Profesor.

Znajomość jej osiągnięć naukowych dawno przekroczyła granice Polski, nie tylko dzięki publikacjom w obcych językach, ale także częstemu udziałowi w kolokwiach międzynarodowych obok kongresów i spotkań krajowych. Od 1974 r. wygłaszała referaty w Oxfordzie, Paryżu, Saragossie, Rzymie, Gazza-dzie, Moguncji, Stuttgarcie i innych miejscach Europy. Jej pisarstwo historyczne niewątpliwie wiele zawdzięcza wyjazdom na stypendia do bibliotek i archiwów Francji, Belgii, Niemiec, Austrii, Czech, Słowacji i Włoch, wykorzystywanym z wielką pracowitością na pochłanianie niedostępnej w Polsce literatury i poszukiwania archiwalne, co bardzo wzbogacało jej badania nad porównawczą historią Kościoła.

Pełniąc od roku 1983 funkcję kierownika Katedry Historii Powszechnej Wieków Średnich, s. Aleksandra Witkowska stale współpracuje z redagowaną w Leuven i Paryżu encyklopedią *Dictionnaire d' Histoire et de Geographie Ecclesiastique*, należała też do zespołu redakcyjnego kilkutomowego *Marienlexikon* wydawanego przez Institutum Marianum w Regensburgu. Od roku 1987 jest członkiem Deutsche St. Jacobus-Gesellschaft w Akwizgranie, a od 1995 r. współpracuje z zespołem badawczym *Neuere Forschungen zu hagiographischen Fragen* związanym z Akademi der Diözese Rottenburg-Stuttgart. Jest członkiem Association Centre Europeen de Recherches sur les Congregation Religieuses et Ordres Monastiques, a od 2000 r. Associazione Italiana dei Studi sulla Santita,

Culto e Agiografia przy Uniwersytecie Roma III w Rzymie. Ponadto jest ona członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Instytutu Geografii Historycznej w Polsce. Była i jest powoływana do gremiów redakcyjnych czasopism „Kwartalnik Historyczny” (1982-1988), „Studia Claramontana” (od 1983 r.), a od roku 2003 „Przeglądu Historycznego”. Poza pracą naukowo-dydaktyczną pełniła funkcje w różnych komisjach senackich KUL oraz kierownika Sekcji Historii (1985-1988).

Zbiór studiów ofiarowanych Siostrze Profesor Aleksandrze Witkowskiej jest wyrazem uznania dla Jej pionierskich badań nad tą formą turystyki średniowiecznej, jaką było *peregrinatio ad loca sacra*, uznania dla wprowadzenia przez Nią do zasobu źródeł wykorzystywanych przez polskich mediewistów zapisów o cudach jako podstawy poznania religijności masowej, za Jej wybitny wkład w badania nad polską hagiografią oraz szeroko pojętą kulturą religijną średniowiecza.

Urszula Borkowska OSU